

COMPENDIUM VAN DIEREN ALS DRAGERS VAN CULTUUR

Marcel DE CLEENE
Jean-Pierre DE KEERSMAEKER

RUIM 3.000 BLADZIJDEN
BIJNA 1.500 KLEURENILLUSTRATIES
MET EEN ZEER UITGEBREIDE INDEX
EEN NASLAGWERK IN DRIE DELEN

DEEL I ZOOGDIEREN

Leeuw (©Hendrik Claeys).

Rode eekhoorn peuzelt aan okkernoot (©Jan Jindra).

Wilde eend: vooraan een woerd, achteraan een wijffe (©Richard Bartz). Steenarend (©Mila Zinkova).

DEEL 2 VOGELS

DEEL 3 VISSSEN, REPTIELEN, AMFIBIEËN, ONGEWERVLEDEN, FABELDIEREN

Europese adder (© Benny Trapp).

Bruine kikker (©Richard Bartz).

*Het dier in de mythologie, symboliek, kunst, heraldiek, verhalen,
volksgeneeskunde, volksgeloof, magie, dromen, psychologie en religie.
Een bijzonder rijke informatiebron voor liefhebbers
van cultuur en natuur!*

Beer en leeuw als tenants van het wapen van Brugge (België)
(©Marcel De Cleene).

Ros Beiaard-omweg te Dendermonde (België) (©Hendrik De Schrijver).

Witte duif als symbool van de H. Geest
(O.L.V.-kerk te Damme, België)
(©Marcel De Cleene).

DIEREN ALS DRAGERS VAN CULTUUR

Het is wellicht goed om even stil te staan bij het oeroude verbond tussen de mens en het dierenrijk. De dierenwereld is immers intens verweven met onze cultuur. Wie kent de herkomst van namen of uitdrukkingen als 'ongelikte beer', 'gazet' (ekster), 'caprice' (geit), 'van de tongriem gesneden', 'al moesten de kraaien het uitbrengen, de waarheid komt aan het licht', 'tegen heug en meug iets beweren', 'zo bang als een wezel', enzovoort? Wat had de populaire Franse zangeres Edith Piaf te maken met een mus? Wie weet nog dat men ooit dieren voor de rechtbank daagde? Waarom eet men geen of nauwelijks paardenvlees in Noordwest-Europa, maar wel in Zuid-Europa? Waarom prijken weerhanen op onze kerktorens en leeuwen of adelaars op talloze vlaggen en wapens van steden en families? Waarom offerde men vroeger vaak dieren? Gebeurt dit nog steeds, en waar? Hoe keek men in de oudheid tegen dieren aan? Dit naslagwerk biedt een antwoord op zulke vragen.

DE PLANTENWERELD EN DE DIERENWERELD

Bij het schrijven van dit werk over dieren als dragers van cultuur merkten we dat er een bijzonder groot verschil is met de plantenwereld die bol staat van magie. Van oudsher gebruikt de mens planten in de geneeskunde, en de grote geneesheren in de oudheid waren plantkundigen. Dat planten konden genezen of als voedsel dienden, werd als zo bovennatuurlijk ervaren dat men ze met een magisch aura omringde.

Bij de dieren gaat het om een heel ander verhaal. Men projecteert op hen allerlei menselijke kenmerken, associeert ze met goden of offert ze eventueel aan hen, waarna men vaak deelneemt aan het offermaal om op die manier de kwaliteiten van het geofferde beest in zich op te nemen. Men zag in dieren eerder het instinctmatige, het onbewuste, het libido en het emotioneel onlosmakelijke. De enorme invloed van de dierensymbolen in de godsdienst en de kunst van alle tijden legt niet alleen de nadruk op de belangrijkheid van deze symbolen, maar toont ook aan hoe bijzonder waardevol het voor de mensen is om de psychische inhoud van die symbolen – vooral het instinctieve deel – in hun eigen leven te integreren.

Voor dit compendium raadpleegden de auteurs de meest vooraanstaande overzichtswerken en primaire bronnen. Dit werk heeft zeker niet de pretentie volledig te zijn, daarvoor is de materie te uitgebreid en de behandelde tijdspannen en geografische afbakening veel te ruim. Het geeft de lezer wel een verhelderend inzicht in de dierensymboliek in Europa en – als die belangrijk genoeg is – ook daarbuiten. Daarom worden hier ook exotische soorten als jaguars, kangoeroes, krokodillen, leeuwen en olifanten enzovoort besproken.

Ouroboros, de slang die in haar staart bijt, op de buitenmuur van de Sint-Annakerk te Morbach (Duitsland) (©Marcel De Cleene).

Dit naslagwerk poogt ook door het samenbrengen van natuur en cultuur, een grensverleggend inzicht te geven in de belangrijke rol die het dier speelt in mythologie, symboliek, kunst, heraldiek, verhalen, volksgeneeskunde, volksgeloof, magie, dromen, ... Voor liefhebbers van cultuur en natuur is dit werk dus een bijzonder rijke informatiebron.

Aan kunstminnaars laat het toe om de vaak hermetische boodschap van dieren op schilderijen en beelden te decoderen of de complexiteit ervan in te zien. De cultuurwetenschapper, ten slotte, zal zijn gading vinden in de uitgebreide bibliografie en voetnotenlijst.

INHOUD

DEEL I

ZOOGDIEREN

Dankwoord
Inleiding
Inhoudsopgave
Cultusdieren
Dierenoffers
Dierensymboliek

Apen
Antilopen
Beren
Bever
Bizons
Buffels
Cavia's
Dassen
Dolfijnen
Eekhoorns
Egels
Elanden
Evers
Ezels
Gazellen
Geiten
Gemzen
Giraffen
Hazen
Hermelijnen
Herten
Honden
Hyena's
Jaguars
Jakhalzen
Kamelen
Katten
Konijnen
Leeuwen
Lynxen/Lossen
Mangoesten
Mollen
Muizen
Nijlpaarden
Olifanten
Otters
Paarden
Panters/Luipaarden
Ratten
Rendieren

Runderen
Schapen
Steenbokken
Stekelvarkens
Tijgers
Varkens
Vossen
Vleermuizen
Walvissen
Wezels
Wolven
Zeehonden

*Wetenschappelijk apparaat:
Algemene bibliografie
Iconografie
Index*

Auteurs

DEEL II

VOGELS

*Lezenaar in de Sint-Leonarduskerk te Zoutleeuw (België);
arend overwint draak (©Marcel De Cleene).*

*Inleiding
Inhoudsopgave
Dierenorakels*

Aalscholvers
Arenden
Buizerds
Duiven
Eenden
Eksters
Fazanten
Gaaien
Ganzen
Gieren
Haviken
Hoppen
Ibissen
Ijsvogels
Kalkoenen
Kieviten
Kippen
Koekoeken
Kraaien
Kraanvogels
Kwartels
Kwikstaartjes
Leeuweriken
Lijsters

*Het fabeldier Roc in de Efteling (Knaansheuvel, Nederland)
(©Marleen Fonteyne).*

Meerkoeten
Mezen
Merels
Mussen
Nachtegalen
Ooievaars
Papegaaien
Paradijsvogels
Patrijzen
Pauwen
Pelikanen
Reigers
Roodborstjes
Snippen
Spechten
Sperwers
Struisvogels
Uilen
Valken
Vinken
Wielewalen
Winterkoninkjes
Wouwen
Zwaluwen
Zwanen

*Wetenschappelijk apparaat:
Algemene bibliografie
Iconografie
Index*

Auteurs

DEEL III

VISSEN, AMFIBIEËN, REPTIELEN, ONGEWERVELDEN, FABELDIEREN

*Inleiding
Inhoudsopgave*

Alen
Baarzen
Bijen
Cicaden
Forellen
Hagedissen
Inktvissen
Kameleons
Karpers
Kevers

Kikkers
Koralen
Krabben
Kreeften
Krekels
Krokodillen
Libellen
Mieren
Mossels
Muggen
Oesters
Padden
Salamanders
Schelpen
Schildpadden
Schorpioenen
Slakken
Slangen
Spinnen
Wespen
Wormen
Vliegen
Vlinders
Zalmen
Zee-egels

*Uitleidende hoofdstukken:
Dieren in de kunst
Bestiaria
Dierenheraldiek
Dieren in dromen
Dierenprocessen
Dieren in volksremedies
Dierenriem
Fabeldieren*

*Wetenschappelijk apparaat:
Algemene bibliografie
Iconografie
Index*

Auteurs

*Uilenbord of oelebord in Sloten
(Nederland) (©Archt).*

DE AUTEURS

Marcel De Cleene (1946)

Em. Prof. Dr. Marcel De Cleene doceerde aan de Universiteit Gent de cursussen 'Volkskunst en volkscultuur' en 'Wetenschapsvoorlichting'. Hij was van 1988 tot 2006 ook de wetenschapsvoorlichter van dezelfde universiteit. De Cleene coördineerde verschillende internationale wetenschappelijke projecten, zowel in Europa als in het Verre Oosten. Hij gaf zo'n 250 lezingen in binnen- en buitenland, schreef 155 wetenschappelijke publicaties en 4 populariserende plantenboeken, o.a. *Elseviers gids van giftige planten* en het *Compendium van Rituele Planten in Europa* (samen met Marie-Claire Lejeune).

Jean-Pierre de Keersmaecker (1944)

Drs. de Keersmaecker heeft een multidisciplinaire vorming achter de rug. In 1966 studeerde hij in Brussel af als industrieel ingenieur, richting scheikunde-kernenergiebedrijven. In 2003 behaalde hij het diploma van licentiaat in de kunstwetenschappen aan de Universiteit Gent. Tussendoor bekleedde hij enkele managementsfuncties bij firma's gespecialiseerd in nierdialyse-apparatuur en was hij gedelegeerd bestuurder van de Jipian Art Gallery in Knokke. Hij publiceerde een twintigtal artikelen over volkskundige thema's.

TECHNISCHE GEGEVENS

Formaat: 17 x 24 cm

Omvang:

• Deel I circa 1.200 blz. en 600 vierkleurenillustraties.

• Deel II circa 900 blz. en 420 vierkleurenillustraties.

• Deel III circa 900 blz. en 450 vierkleurenillustraties.

Telkens met uitgebreid voetnoten- en bibliografisch apparaat en een register met duizenden zoekwoorden.

Papier: maco mat lichthoudend wit 80 gr.

Afwerking: garengenaaide hardcover, bekleed met bedrukt gelamineerd papier met folie opdruk; ronde rug, kapitalen en twee leeslijnen; foedraal voor de drie delen (bij verschijning derde deel).

Vormgeving: Magelaan cv, Gent

Druk: New Goff nv, Gent-Mariakerke

EEN UITGAVE VAN

Mens & Cultuur Uitgevers nv

Maaltebruggestraat 288, 9000 GENT

Tel. +32 (0)9 245 37 43 - Fax +32 (0)9 245 37 44

E-mail: info@mens-en-cultuur.com

www.mens-en-cultuur-uitgevers.be

VOOR DE BOEKHANDEL

Bestelbaar via het Centraal Boekhuis (code W).

Bestelafspraken:

(België) Mens & Cultuur Uitgevers nv

(Nederland)

Wind Publishers & Distribution

Postbus 1053 • NL 1270 BB Huizen

Tel.: +31 (0)35 52 44 836

E-mail: postbus@ulcojwind.demon.nl

ISBN

Deel I 978-90-77135-31-0 • Verschijnt eind september 2012

Deel II 978-90-77135-32-7 • Verschijnt eind september 2013

Deel III 978-90-77135-33-4 • Verschijnt eind september 2014

WINKELPRIJS

(*) voorintekensprijs tot 30.06.2012

Deel I 95,00 euro 75,00 euro*

Deel II 85,00 euro 70,00 euro*

Deel III 85,00 euro 70,00 euro*

BESTELLING

Rechtstreeks bij de uitgeverij
of via de boekhandel (na verschijning).

RECHTSTREEKSE BESTELLING

Mens & Cultuur Uitgevers

Maaltebruggestraat 288, 9000 GENT

Tel. +32 (0)9 245 37 43 - Fax +32 (0)9 245 37 44

E-mail: info@mens-en-cultuur.com

Rekening: 737-0093034-54

IBAN: BE42 7370 0930 3454

BIC: KREDBEBB

INTEKENING

Tot 30 juni 2012 geldt de speciale intekensprijs.

Voorintekenen met onderstaand formulier kan zowel per deel als voor de drie delen samen. Wie nu voorintekent voor de drie delen ontvangt samen met deel drie gratis het foedraal voor de drie delen.

De betaling zelf gebeurt per deel.

Betaling voor Deel I geschiedt vóór 30 juni 2012

op rekening 737-0093034-54

(zie onder 'rechtstreekse bestelling' Mens & Cultuur Uitgevers).

Na betaling ontvangt u een factuur 'betaald' ter bevestiging van uw voorintekening.

Wie intekent voor Deel II en/of Deel III ontvangt in het desbetreffende jaar vóór 30 juni daartoe de betalingsuitnodiging.

De intekening is slechts geldig na betaling.

VERZENDING

Als verzendingskost wordt enkel de geldende portkost aangerekend.

Voor Deel I (2012) is dat

• België: 8,40 euro (bpack);

• Nederland: 6,75 euro (Pakket).

BESTELFORMULIER

ondergetekende bestelt hierbij volgende delen van het *Compendium van dieren als dragers van cultuur* aan de voorintekensprijs:

☐ Deel I	(€75,00 – verschijnt eind september 2012)	☐ plus port
☐ Deel II	(€70,00 – verschijnt eind september 2013)	☐ plus port
☐ Deel III	(€70,00 – verschijnt eind september 2014)	☐ plus port

De betaling zelf gebeurt per deel.

Wie intekent voor Deel II en/of Deel III ontvangt in het desbetreffende jaar vóór 30 juni daartoe de betalingsuitnodiging (factuur).

De intekening is slechts geldig na betaling van die factuur.

Mijn betaling voor Deel I geschiedt vóór 30 juni 2012; ik ontvang daarop een factuur 'betaald' ter bevestiging.

Mvr/dHr:

Voornaam:

Familienaam:

Straatnaam, huisnummer:

Postcode en plaats:

E-mail:

Telefoon:

Het bestelformulier terugsturen naar:

(per post) Mens & Cultuur Uitgevers nv, Maaltebruggestraat 288, B-9000 GENT

(per fax) +32 (0)9 245 37 44

(per e-mail) info@mens-en-cultuur.com

DATUM EN HANDTEKENING